

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**ИСЛОМ КАРИМОВ НОМИДАГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ТЕХНИКА УНИВЕРСИТЕТИ**

**ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА
ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР
ФАНЛАР**

2

ISSN 2181-7286

Таълим тизимида ижтимоий-гуманитар фанлар.

2

ISSN 2181-7286

Тошкент – 2019

Илмий-методологик ва иломий-услубий журнал 2002 йилдан бошлаб чиқа бошлаган, йилига 4 марта чоп этилади

Таъсисчи:
**И.КАРИМОВ НОМИДАГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ТЕХНИКА УНИВЕРСИТЕТИ**

Бош муҳаррир
и.ф.д., проф. А.Қодиров
Бош муҳаррир ўринбосари
доц. А.Мирзаев
Масъул котиб
доц.М.И.Саидкаримова

Жамоатчилик кенгаши:
Проф. С. М. Турабджанов (раис), проф.
О.О.Зарипов, проф. Т.М.Ахмедов, проф.
Н.Ф.Зикриллаев, д.т.н. Курбонов М.Ш.

Тахрир хайъати:
Проф. Х.П.Абулкосимов, проф.
М.Л.Турсунходжаев, проф. А.А.Хошимов,
проф. Т.М.Ахмедов, проф. Б.А.Хасанова,
проф. А.И.Архипов, проф. И.Эргашев, проф. С.
Отамуродов., проф. Н.Жўраев, проф.
Р.Самаров, проф. М.Мирқосимова, проф.
Б.С.Сиддиқов, проф. У.Махкамов, проф.
Ғ.Б.Шоумаров, проф. М.Бекмуродов, проф.
З.Қодирова, с.ф.д., проф.Пахрутдинов Ш.И.

Тахририят манзили:
100095, Тошкент – 95, Университет
кўчаси, 2, тел:246-53-16, www.tdtu.uz E-mail:
Ijtimoiy-fanlar@rambler.ru

Журнал Ўзбекистон матбуот ва ахборот агентлиги томонидан рўйхатга олинган, 2007 йил 22 январь, № 0205 сонли гувоҳнома.

ISSN 2181-7286. Иқтисод бўлими ОАК рўйхатига 2019 йил 1 январдан, Педагогика ва психология бўлими 2019 йил 25 июндан киритилган

Журналда маълумотлар босилганда далиллар кўрсатилиши шарт. Журналда чоп этилган маълумот ва келтирилган далилларнинг аниқлиги учун муаллиф жавобгардир.

МУНДАРИЖА	
ИҚТИСОД	
Мирзамахмудова М.О. Аҳолининг ижтимоий-иқтисодий ҳолатини яхшилашда жаҳон банки гуруҳининг роли.....	6
Усманова Р.М., Ойбаши Л.Р. Глобаллашув жараёни ва уларнинг олий таълим соҳасида иқтисодий муносабатларни ривожлантиришга таъсири.....	13
Қодиров А. Ишлаб чиқариш муносабатларининг назарий жиҳатлари.....	19
Рузиева Д.И. Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик.....	28
Режапов Х.Х. Олий таълим хизматларини истиқболлаштириш йўналишлари.....	36
Очилов Ж.Ж. Тадбиркорлик иқтисодий фаолиятининг махсус шакли.....	42
Тўрабекова Г.И. Инсон капиталини такрор ишлаб чиқариш хусусиятлари.....	50
Боймирзаев Б.Ж. Инновацион инвестициялаштиришнинг назарий асослари.....	57
Исломова Д. Таълим сифатини ошириш иқтисодий ривожланишининг асосидир.....	68
Джуракулов Ш.Д. Реклама фаолиятини тартибга солишининг асосий йўналишлари.....	74
Бердимуродов У.С. Мехнат ресурслари бандлигини таъминлаш.....	83
Даминов О.О., Хакимов Ж.О., Мирзаабдуллаев Ж.Б. Водород ИЕД ёнилгиси сифатида қўлланиши истиқболлини техникавий-иқтисодий асослаш.....	94
Хамраев О.Я. Инновацион ривожланишда давлат секторининг роли.....	101
Муфтайдinov Қ. Мехнат ресурсларини бошқариш.....	108
Мўйдинов Х.А. Оила хўжалиги тадбиркорлик хўжалигими?.....	115
Туребеков А. Дехқон хўжалиқларида ишлаб чиқариш самарадорлигининг иқтисодий кўрсаткичлари.....	124
Сангирова У.Р. Ўзбекистонда балиқ хўжалигини самарадорлигини ривожлантириш.....	131
Зоҳидова Ш.Ш. Олий-таълим муассалари молиявий – иқтисодий ривожланишининг сиенарийлари.....	137
Валиев Б.Б. Минтақавий иқтисодий муносабатлар тизимида инвестиция салоҳиятининг ўрни.....	145
Нигматова Д.З., Элов Д.А., Абдухалиқова Н. Агроекономика ишлаб чиқаришининг ҳудудий ривожлантириш стратегияси.....	156
Сантқамоллов М.С. Темир йўл тизимида инновацион-инвестицион фаолият самарадорлигини оширишнинг ҳоризонт таърифи.....	165
Митрушова М.Л. Интеллектуал капитал – инновацион ривожлантиришнинг асоси.....	169
Қиличев Т.В. Иқтисодий барқарорликни ривожланиш стратегияси.....	173
Олимжонова Ш.О., Азизова С.Х. Тадбиркорлик фаолиятининг иқтисодий натижалари ва уни ривожлантириш истиқболлари.....	182
Тарахтнева Г.К. Ўзбекистон нефть-газ секторини инновацион ривожлантиришнинг асосий муаммолари.....	190
Эшбоев А.Х. Таълим тизимининг малакали ишчи кучини такрор ишлаб чиқаришдаги роли.....	195
Абдусанидов А.А. Иш билан бандлик нодавлат тузилмалари фаолияти ривожланишининг асосий йўналишлари.....	204
Ниязов М., Баратова З. Туризм иқтисодиётининг муҳим тармоғи сифатида.....	209
ПЕДАГОГИКА	
Ёрматова Т. Фуқаролик маданиятини шакллантириш моҳияти.....	214
Хайитов У. Бошқарув қарорлари қабул қилиш жараёни ва уни моделлаштиришнинг айрим хусусиятлари.....	218
Усмонова О. Нутқнинг тўғрилиги – унинг бош алоқавий сифати.....	224
Дўсанов Р. Бир актёр театри ҳақида.....	230
Мамиров М. Мумтоз кўшиқчиликда ижромаларини ўстириш йўллари.....	235
Маннонов С.Ш. Замонавий пантомима театри.....	240
Муратова Г.Р. Ўзбекистонда адаптив жисмоний тарбиянинг таълим функциялари.....	244
Тошпулатов Ф. Махсус тиббий гуруҳ талабаларининг гавда тузилиши ҳолати ва жисмоний тайёргарлигининг ўзига хос хусусиятлари.....	251
Файзиёва О.Л. Жойдан туриб узунликка сакраш машқи орқали баландиққа сакровчи спортчилар спорт натижасини ошириш методикаси.....	256
Шерматов Ғ.Қ. Узок масофага югурувчиларни жисмоний ривожланиши ва жисмоний тайёргарлигини шаклланиш динамикаси.....	262

1. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида 2017 йил 7 февралдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-4947-сонли Фармони, 1-илова, 3.2-банд.

2. Батра Р., Майерс Дж. Дж., Аакер Д.А. Рекламный менеджмент: Пер. с англ. - М.: Вильямс, 1999. - 784 с.

3. Борисов Б. Л. Технологии рекламы и ПР. - М.: ФАИР-ПРЕСС, 2001. - 624 с.

4. Федотова Л.Н. Социология рекламной деятельности. - М.: Гардарики, 2002. - 272 с.

5. Эргашхўжаева Ш.Ж. Инновацион маркетинг. Дарслик. - Т.: Чўлпон, 2014.

6. Ученова В. В., Старых Н. В. История рекламы, или Метаморфозы рекламного образа. - М.: ЮНИТИ-Дана, 1999. - С. 93.

7. Эргашхўжаева Ш.Ж. Стратегик маркетинг. Дарслик. - Т.: «Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти», 2014. 223-б.

УДК: 348.344.27

МЕҲНАТ РЕСУРСЛАРИ БАНДЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЗАНЯТОСТИ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ

PROVIDING THE EMPLOYMENT OF LABOUR RESOURCES

Бердимуродов У.С. (ассистент ТИКХМИ)

Мақолада қишлоқ жойларида меҳнат ресурсларини бандлиги билан боғлиқ муаммолар кўрилган. Қишлоқ жойларида ижтимоий ва демографик жараённинг мураккаблиги очиб берилган. Меҳнат ресурсларини қишлоқ хўжалигида бандлигини таъминлаш, фермер хўжалигини бошқаруви хусусиятлари ва бандликни таъминлаш муҳити асослаб берилган.

Калит сўзлар: меҳнат ресурслари, бандлик, фойдаланиш, ижтимоий тармоқ, инновация, бошқарув сиёсати, рағбатлантириш, ҳаражатлар, фойда, муҳит, ишлаб чиқариш, истиқболлаш.

В статье рассмотрены проблемы занятости трудовых ресурсов в сельской местности. Раскрыты социальные и демографические сложности

сельской местности, особенности управления фермерских хозяйства и обеспечение их занятости. Обосновано обеспечение занятости трудовых ресурсов в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, занятость, использование, социальный, отрасли, инновация, управление политики, стимулирование, затраты, прибыль, условие, производство, прогнозирование.

В статье рассмотрены проблемы занятости трудовых ресурсов в сельской местности. Раскрыты социальные и демографические сложности сельской местности, особенности управления фермерских хозяйства и обеспечение их занятости. Обосновано обеспечение занятости трудовых ресурсов в сельском хозяйстве.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, занятость, использование, социальный, отрасли, инновация, управление политики, стимулирование, затраты, прибыль, условие, производство, прогнозирование.

It's looked through the problem of employment of labour resources in country sites. Are discovered. Social and demographic complexity in country sites, peculiarities in controlling of privately owned farms and provision them on good security. Based their arguments in fact of provision of labour resources in country sites.

Keywords: labour resources, employment, use, social, branches, innovation, controlling policy, stimulating, expenditures, profit, condition, production, forecasting.

Мехнат ресурслари бандлигини таъминлашда ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва диверсификациялаш билан боғлиқ бўлиши билан бирга унга зарур бўлган инфратузилмаларни талаб даражасида шакллантириш, қишлоқ жойларида нодавлат корхоналарни ташкил этиш ва уларнинг тадбиркорлик фаолиятини ташкилий ва молиявий жиҳатдан кўллаб-қувватлаш даражасига боғлиқ.

Қишлоқ хўжалиги тармоқларида бозор талаблари қонунларига риоя қиладиган фермер, деҳқон ва қишлоқ хўжалиги фаолиятини амалга оширувчи ташкилотларни рақобатдош бўлишлари инновация ютуқларидан фойдаланиш ва прогрессив агротехнологияларни кўллашлари ҳисобига мехнат унумдорлигининг ўсиши бу тармоқда мехнат ресурсларининг талабга нисбатан ортиқчалигини юзага келтиради.

Шунинг учун қишлоқ хўжалиги тармоқларини ривожлантириш учун зарур бўлган мехнат ресурсларини истиқболлаштириш асосида улардан самарали фойдаланишни ташкил этиш зарур.

Қишлоқ хўжалиги тармоқларини ривожлантириш учун зарур бўлган ишчи кучларини аниқлаш, уларнинг ўсиб боришини таъминлаш иқтисодиётнинг бошқа тармоқларидан тубдан фарқ қилиш сабаблари аниқланган ва улар қуйидагилардан иборат: қишлоқ жойларида ижтимоий ва демографик жараённинг мураккаблиги; қишлоқ хўжалиги меҳнат ресурсларидан фойдаланишда иқтисодиётни бошқа тармоқлар билан бағриклиги; қишлоқ ишлаб чиқаришини турли мулк шакллариغا асосланиши; фермер ва деҳқон хўжаликларида ишлаб чиқариш ва меҳнат ресурсларидан фойдаланишдаги тафовутлар уларнинг ҳисоботларини ягона ҳисобот талабларига жавоб бермаслиги; иқтисодий минтақаларда аҳолининг жойлашуви хусусиятлари уларнинг миқдорлари, таркибий тузилиши, ёши, уларнинг касбий малакавий даражаларидаги фарқлар; ишлаб чиқариш ва иқтисодиёт тармоқларининг жойлашувида ва инновацион янгиликлардан фойдаланишдаги тафовутлардан иборат.

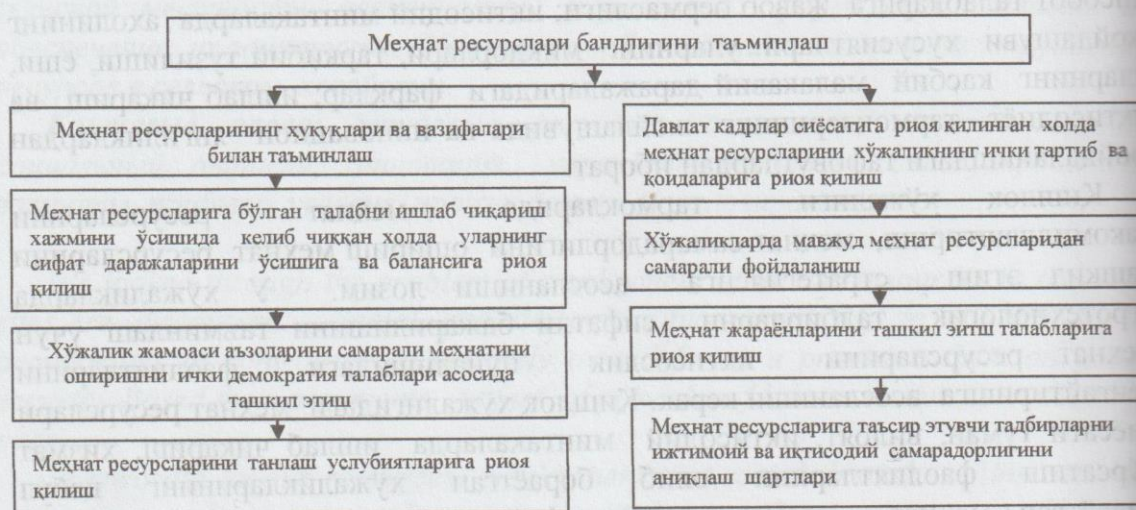
Қишлоқ хўжалиги тармоқларида меҳнат ресурсларини такомиллаштириш, меҳнат самарадорлигини ошириш меҳнат ресурсларини ташкил этиш стратегиясига асосланиши лозим. У хўжаликларда агротехнологик тадбирларни сифатли бажарилишини таъминлаш учун меҳнат ресурсларини ихтисослик йўналишидаги фаолиятларини кенгайтиришга асосланиши керак. Қишлоқ хўжалигидаги меҳнат ресурслари сиёсати туман, вилоят, иқтисодий минтақаларда ишлаб чиқариш, хизмат кўрсатиш фаолиятларини олиб бораётган хўжаликларининг қабул қилаётган меҳнат ресурсларидан фойдаланиш сиёсатлари билан боғлиқликда олиб боришда қуйидагиларга эътибор бериш зарур: меҳнат ресурсларидан қишлоқ хўжалиги тармоқларида фойдаланиш сиёсати қишлоқ хўжалиги корхоналарини стратегик ривожланиш билан боғлиқлигига; ишлаб чиқаришни ва меҳнат ресурсларидан фойдаланишни истиқболлаштиришга; меҳнатни мотивациялаштиришни бозор талаблари қонуниятларига асосланишига; ишлаб чиқаришда банд бўлган меҳнат ресурслари ўртасидаги ва раҳбарлар билан бўладиган муносабатларни такомиллаштириш бозор қонуниятлари асосида амалга оширилиши лозим.

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришдаги ёндашув меҳнат ресурсларига ёндашув умумий ёндашув шаклида эмас, балки ҳар бир қишлоқ хўжалиги ходимига яқка ҳолатда ёндашувни талаб этади.

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришининг асосий шакллари бўлган фермер ва деҳқон хўжаликларида меҳнат ресурсларини бошқарув ва уларнинг бандлигини таъминлашда (1-расм)да қуйидагиларга эътибор бериш зарур.

Қишлоқ хўжалиги тармоқларида меҳнат ресурслари бандлигини таъминлашда ташқи муҳитда меҳнат бозори, давлат ва маҳаллий ҳокимият муассасалари билан ўзаро муносабатларни ташкил этишга ва уни

ижтимоий-иқтисодий ҳолатларидан келиб чиққан ҳолда такомиллаштириб боришга боғлиқ бўлса, ички муҳитда ишлаб чиқариш хўжаликлари бўлган фермер, деҳқон қишлоқ хўжалиги фаолиятини оширувчи ташкилотлар ва ўзларининг ходимлари билан бўлган муносабатларини яхшилашга, уларнинг касбий маҳоратларини оширишга зарур талаб даражасида ишлаб чиқариш ва ижтимоий-иқтисодий инфратузилмаларни талабга монан такомиллаштириб бориш асосида меҳнат ресурслари учун зарур бўлган иш жойларини яратилишига ва меҳнат унумдорлигини ўсиб боришига, ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга эътиборни қаратишлари зарур.

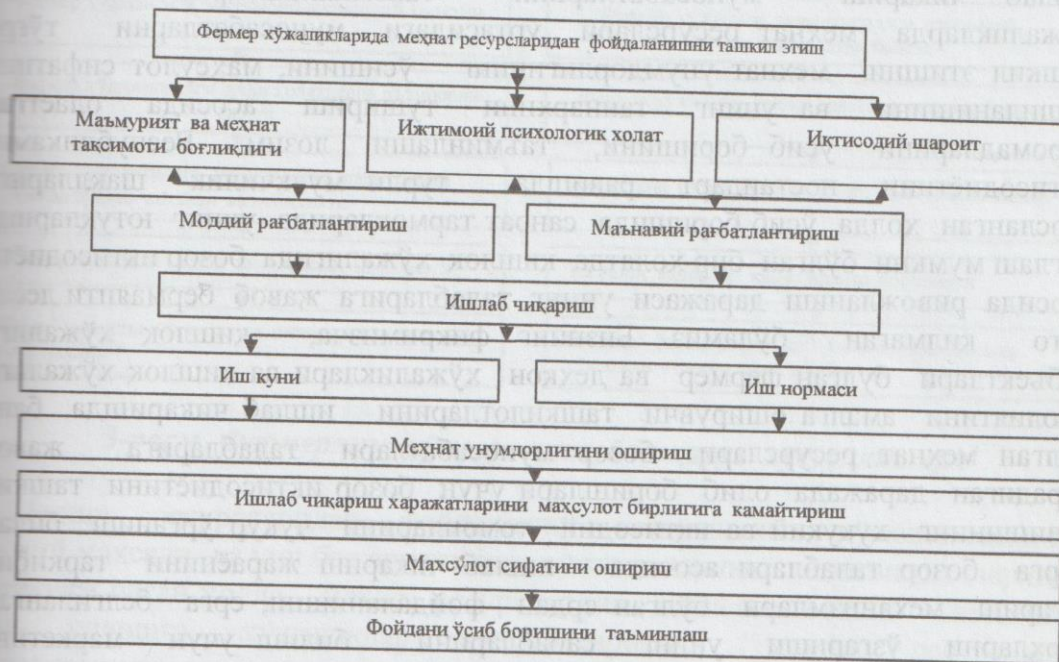
1-расм. Фермер ва деҳқон хўжаликларидида меҳнат ресурслари бандлигини таъминлаш

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини иқтисодий натижалари фақат меҳнатни ташкил этиш билан боғлиқ бўлмай, у табиий-иқлим шароитига ҳам боғлиқ бўлиши билан бирга унда меҳнат тақсимотини саноат ишлаб чиқаришидаги нисбатан паст даражада бўлиши фойдаланилаётган жонли меҳнатнинг миқдори ва сифатини унинг якуний ишлаб чиқариш натижаларини ўзаро боғлиқлигини белгилаш мураккаб ҳисобланади. Чунки, қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш жараёнини ташкил этиш жамоа шаклидаги шаклланган меҳнат ресурсларига асослангани учун ишчиларни моддий рағбатлантиришни ташкил этишда маълум қийинчиликларга олиб келади.

Ишлаб чиқариш жараёни ўзига хос хусусиятларга эга эканлигидан келиб чиққан ҳолда меҳнат ресурсларини моддий рағбатлантириш билан бирга ишлаб чиқаришни ташкил этиш ва меҳнат ресурслари фаолиятларини олиб боришни самарали бўлишни таъминлашда меҳнатни ташкил этишда маъмурият (2-расм)да ролини инкор этмаслигимиз керак.

Мехнат ресурсларини бандлигини таъминлаш ишлаб чиқаришга инновацион янгиликларни жалб этиш орқали меҳнат унумдорлигини интенсив ўсиб боришини таъминлаш асосида фермер хўжаликларини самарадорлигини ўсиб боришини муқобил даражасига эришиш мумкин.

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини ташкил этиш ва мавжуд меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланишни таъминлашда энг асосий жиддий сабаблардан бири ишлаб чиқариш жараёнида олий малакали мутахассисларни ва раҳбарларни етарли даражада етишмаслиги қисобланади. Мавжуд олий маълумотли бошқарув ходимлари ва қишлоқ хўжалиги мутахассислари олган билимлари ҳозирги бозор иқтисодиёти талабларига етарли даражада малакавий жиҳатдан жавоб бераолмаслигидадир.

2-расм. Фермер хўжаликларида меҳнат ресурсларидан фойдаланишни такомиллаштири

Ҳозирги шароитдаги қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш субъектлари, жумладан фермер хўжаликларида меҳнат ресурсларини моддий рағбатлантириш ёки зарур бўлган ишлаб чиқариш хом-ашёси ва воситаларини сотиб олиш ҳолатига тўлиқ эга эмаслар. Қишлоқ хўжалиги учун зарур бўлган мутахассисларни тайёрлаш уларни қайта тайёрлаш бозор иқтисодиёти томонидан белгиланган талабларига тўлиқ жавоб

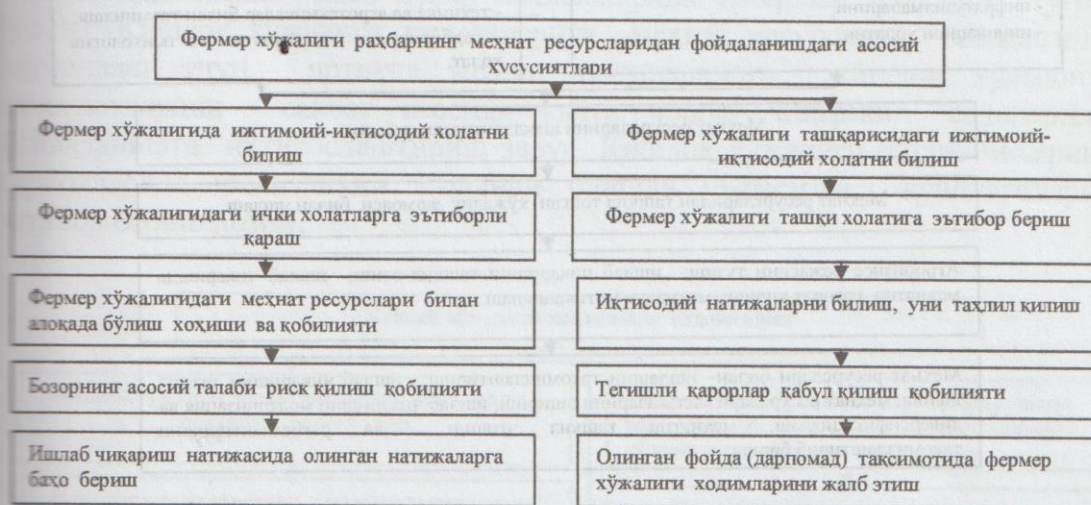
бермайди. Бунинг асосий сабабларидан бири қишлоқ хўжалиги олий ўқув муассасалари ихтиёрида бўлган малака ошириш институтларини ўзида юқори малакали профессор-ўқитувчиларнинг етишмаслиги оқибатида ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида жаҳон қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида мавжуд инновацион янгиликлардан ва уларнинг ютуқларидан фойдаланилмаслигига олиб келмоқда. Юқорида келтирилган қишлоқ хўжалиги корхоналарида, шу жумладан фермер, деҳқон хўжаликларида салбий оқибатларни бартараф этиш учун биринчи асосий масалалардан бири бу қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш хўжаликларида уларни меҳнат ресурсларига бўлган талабини ҳал этиш зарур. Ишлаб чиқариш ва меҳнат ресурсларидан фойдаланишни шундай фойдали усулларини топиш керакки, бу усуллар меҳнат ресурсларини фойдаланиш даражасини ўсиб боришини, ишлаб чиқариш муносабатларини такомиллаштириш асосида хўжаликларда меҳнат ресурслари ўртасидаги муносабатларни тўғри ташкил этишни, меҳнат унумдорлигининг ўсишини, маҳсулот сифатини яхшиланишини ва унинг таннархини тушириш асосида олаётган даромадларини ўсиб боришини, таъминлаши лозим. Республикамиз иқтисодиётини ностандарт равишда турли мулкчилик шаклларида асосланган ҳолда ўсиб боришида саноат тармоқларида унинг ютуқларини англаш мумкин бўлган бир ҳолатда қишлоқ хўжалигида бозор иқтисодиёти асосида ривожланиш даражаси унинг талабларига жавоб бермаяпти десак хато қилмаган бўламиз. Бизнинг фикримизча, қишлоқ хўжалиги субъектлари бўлган фермер ва деҳқон хўжаликлари ва қишлоқ хўжалиги фаолиятини амалга оширувчи ташкилотларини ишлаб чиқаришда банд бўлган меҳнат ресурслари бозор муносабатлари талабларига жавоб берадиган даражада олиб боришлари учун бозор иқтисодиётини ташкил топишининг ҳуқуқий ва иқтисодий томонларини чуқур ўрганиш билан бирга бозор талаблари асосида ишлаб чиқариш жараёнини таркибий ўзгариш механизмлари бўлган ердан фойдаланишни, ерга белгиланган нархларни ўзгариши унинг сабабларини билиш учун маркетинг тадқиқотларини олиб боришлари, меҳнат қилишни мақбул тузилмаларини ва олий малакали мутахассисларни тайёрлаш зарур бўлган меҳнат аҳли учун ижтимоий шарт-шароитлар яратишлари зарур.

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш субъектларини ҳуқуқий ҳолатларини таъминлаш билан бирга уларни солиққа тортиш, кредитлаштириш ва режалаштириш билан боғлиқ бўлган иқтисодий муносабатларни ҳам бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиққан ҳолда тартибга солиш зарур деб ҳисоблаймиз.

Ишлаб чиқариш фаолиятларини ташкил этиш ва олиб боришда хўжаликларни, жумладан янги инновацион техника ва технологияларини харид қилиб олишда, тижорат соҳаларида хорижий мамлакатлар билан

Иқтисодий алоқаларни ташкил этишда яқиндан ёрдам беришлари зарур деб ҳисоблаймиз.

Меҳнат ресурсларини самарадорлигини таъминлаш учун қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши жараёнининг асосий субъекти бўлган фермер хўжаликларидида меҳнат ресурсларидан фойдаланиш ижтимоий-иқтисодий аҳамиятга эга. Фермер хўжалиги раҳбарларини ташкилотчилик, илмий ва амалавий даражалари катта аҳамиятга эга. Фермер хўжаликларидида меҳнат ресурсларини ва ишлаб чиқаришни самарали ташкил этиш учун фермер кўйидаги (3-расм) хусусиятларга эга бўлиши керак.

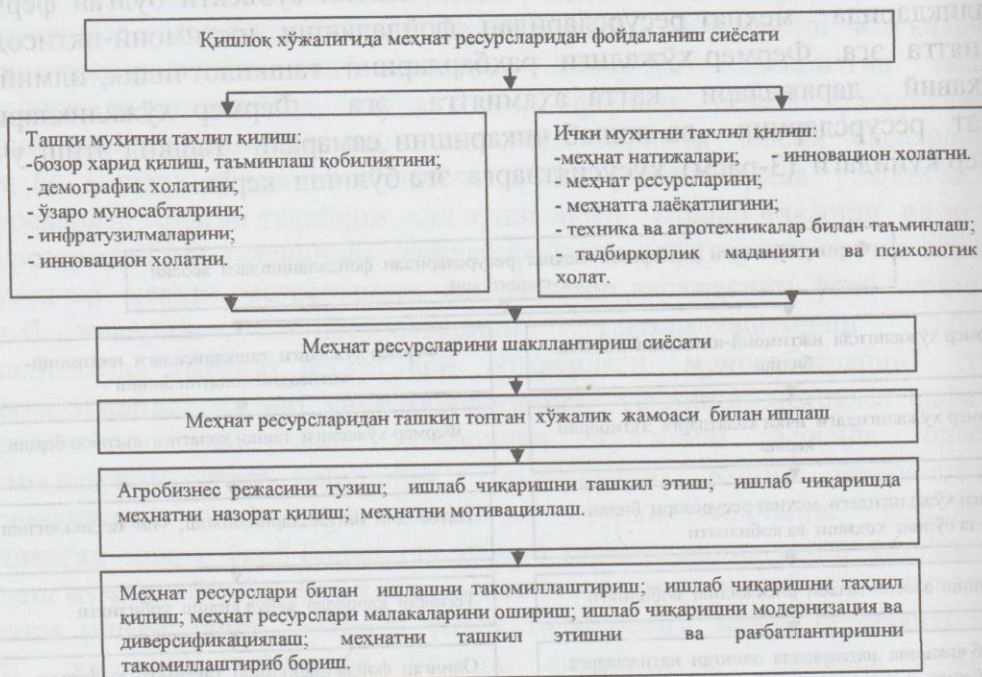
3-расм. Фермернинг хўжалигини бошқарув хусусиятлари¹

Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш концепцияси хўжаликларнинг умумий мақсади ва уни бажарилишига, хўжаликларнинг аниқ мақсадларини эътиборга олган ҳолда меҳнат ресурсларини ишга жалб этиш сиёсатига амал қилишга, хўжаликлар манфаатларини меҳнат ресурслари манфаатларига мос келишига жавоб бериши керак.

Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланишни ташкил этишда ишлаб чиқариш хўжалик шакллари бўлган фермер, деҳқон, ва қишлоқ хўжалиги фаолиятини амалга оширувчи ташкилотларни тadbirkorлик фаолиятларини оширишга, ишлаб чиқаришни иқтисодий самарадорлигини муқобил равишда ўсиб боришига, янги қишлоқ хўжалиги экин навлари ва серҳосил чорва моллари асосида чорвачиликни ривожлантириш, уларнинг самарадорлигини оширишга эътиборларини қаратишлари лозим. Қишлоқ хўжалиги тармоқларида қишлоқ хўжалиги

¹ Муаллиф ишланмаси

маҳсулотларини ишлаб чиқариш билан шуғулланувчи хўжаликларда меҳнат ресурсларидан фойдаланиш сиёсатида (4-расм)да куйидагиларга эътибор бериш зарур:

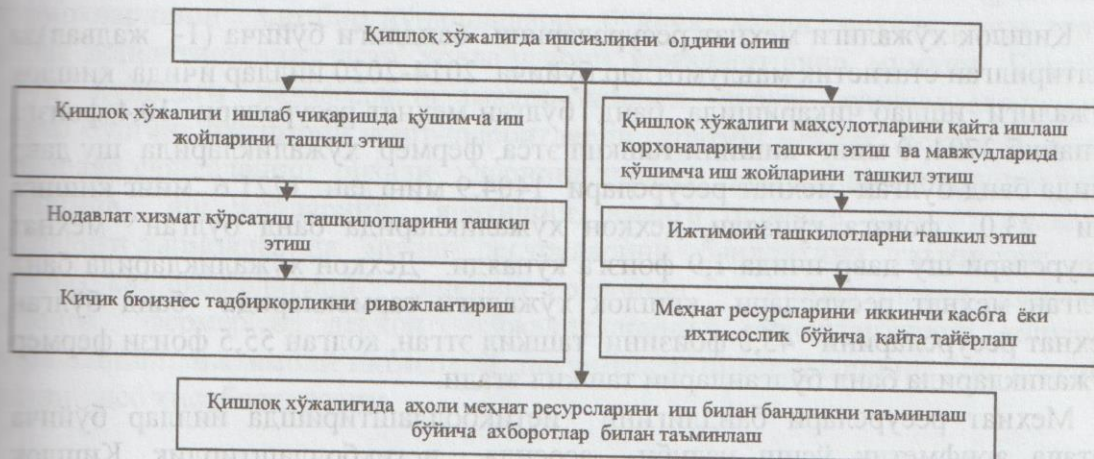

4-расм. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш сиёсати

- меҳнат ресурслари сиёсатини умумий талабларини, мақсадларини ва асосий йўналишларини ишлаб чиқишга;
- меҳнат ресурслари бўйича зарур бўлган маълумотларга эга бўлиш, яъни ахборотлар билан таъминланишига;
- молиявий сиёсатга, меҳнат ресурсларини суғурталанишни ташкил этишни амалга оширишга;
- меҳнат ресурсларини ривожлантириш сиёсати асосида ходимлар билан ишлаш, уларни касбий меҳнатларга йўналтириш, меҳнатни ташкил этиш, бажариш даражаларидан келиб чиққан ҳолда лавозимлар бўйича ўсишини таъминлаш сиёсатларига асосланиши мақсадга тўғри бўлади.

Қишлоқ хўжалигини самарали ривожланиши унинг тармоқларида меҳнат ресурсларидан фойдаланиш даражасига боғлиқ эканлигидан келиб чиққан ҳолда иқтисодий рағбатлантириш механизmidан иш ўринларини ташкил этувчи, меҳнат ресурсларини иш билан бандлигини таъминловчи, иш берувчи мулкдорлар фаолиятларини иқтисодий жиҳатдан рағбатлантиришни ҳам бозор талабларидан келиб чиққан ҳолда амалга

ошириш зарур. Қишлоқ жойларидаги меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланишни таъминлашда меҳнат ресурсларини тарнсформациялаш ва янги аҳамиятга эга, яъни асосий қишлоқ хўжалиги тармоқлари талабларига мосбатан ортиқча меҳнат ресурсларидан фойдаланишни ташкил этишда уларни иккиламчи бандлигини таъминлаш асосида амалга ошириш керак. Бу муаммони ҳал этилиши меҳнат ресурсларини мавсумий бандлиги муаммосини ҳал этиш мумкин. Ёшларни эса қишлоқ жойларида фақат қишлоқ хўжалиги тармоқлари учун зарур бўлган касблар бўйича эмас балки саноат тармоқлари ва ноишлаб чиқариш тармоқлари бўйича малакали касбий ходимларни касб хунар коллежларида тайёрлаш мақсадга тўғри бўлади. Қишлоқ хўжалиги тармоқларида меҳнат ресурслари бандлигини таъминлаш учун ортиқча меҳнат ресурсларини қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини саноат асосида қайта ишлаб чиқариш соҳаларида фойдаланишга ихтисослаштириш зарур. Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш тармоқларида ишсизликни олдини олишда (5-расм)да қуйидагиларга эътибор бериш лозим.

5-расм. Қишлоқ хўжалигида ишсизликни олдини олиш

Бозор муносабатлари шароитида қишлоқ хўжалиги тармоқларида меҳнат ресурслари бандлигини ва улардан самарали фойдаланиш учун меҳнат ресурсларига бўлган талабларни истиқболлаштириш зарур.

Меҳнат ресурсларига бўлган талабни истиқболлаштиришда биринчидан меҳнатга яроқли бўлган қишлоқ аҳолисини ташкил этган эркак ва аёлларни аниқлаш зарур. Иккинчидан эса ўсиб келаётган ёш эркак, аёлларни ҳисобга олиш асосида келажакда қишлоқ хўжалиги тармоқлари учун зарур бўлган меҳнат ресурсларини аниқлаш мумкин.

Қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши учун зарур бўлган меҳнат ресурсларига бўлган талаб асосан меҳнатга яроқли бўлган аҳоли қисмини ўсиш даражасида амалга оширилиши меҳнат ёшига етмаган ёшларни меҳнатга жалб қилишни камайтиришга асосланиши керак. Истиқболда қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларига бўлган республика бўйича талаб (1-жадвал)да келтирилган.

Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларига бўлган талабни истиқболлаштириш¹

1-жадвал

Кўрсаткичлар	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Қишлоқ ўрмон ва балик хўжалигида банд бўлганлар сони, минг киши ҳисобида	3052,9	3126,8	3239,4	3330,0	3369,0	3436,8	3505,5	3572,9	3575,1	3647,1	3720,0	3794,0
Фермер хўжалигида банд бўлганлар сони, минг киши ҳисобида	1521,6	1338,9	1360,5	1349,0	1357,4	1404,9	1454,7	1505,6	1558,3	1612,8	1669,2	1727,6
Дехкон хўжалигида банд бўлганлар сони, минг киши ҳисобида	1531,3	1787,9	1878,9	1981,0	2011,6	2031,9	2050,8	2056,6	2070,3	2034,3	2050,8	2070,4

Қишлоқ хўжалиги меҳнат ресурсларини бандлиги бўйича (1-жадвал)да келтирилган статистик маълумотлар бўйича 2014-2020 йиллар ичида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида банд бўлган меҳнат ресурслари 10,4 фоизга кўпайиб 3794, 0 минг кишини ташкил этса, фермер хўжаликларида шу давр ичида банд бўлган меҳнат ресурслари 1404,9 мингдан 1721,6 минг кишига ёки 23,0 фоизга кўпаяди, деҳкон хўжаликларида банд бўлган меҳнат ресурслари шу давр ичида 1,9 фоизга кўпаяди. Деҳкон хўжаликларида банд бўлган меҳнат ресурслари қишлоқ хўжалиги тармоқларида банд бўлган меҳнат ресурсларини 45,5 фоизини ташкил этган, қолган 55,5 фоизи фермер хўжаликларида банд бўлганларни ташкил этади.

Меҳнат ресурслари бандлигини истиқболлаштиришда йиллар бўйича ўртача арифметик ўсиш услуби асосида истиқболлаштирдик. Қишлоқ хўжалигида 2014-2020 йиллар ичида қишлоқ хўжалигида банд бўлган меҳнат ресурслари ўртача йиллик ўсиши 6,3 фоизни, фермер хўжаликларида банд бўлганлар ўртача йиллик ўсиши 3,3 ва деҳкон хўжаликларида бу кўрсаткич ўртача йиллик ўсиши 3,0 фоизни ташкил этади. Қишлоқ хўжалигида 2025 йилга келиб ўртача банд бўлганлар 3858,5 минг кишини, фермер хўжаликларида 1756,9 минг кишини ва деҳкон хўжаликларида эса 2101,6 минг кишини ташкил этади.

Бизнинг фикримизча, экин экиладиган майдонларнинг чекланганлигидан келиб чиққан ҳолда ортиқча меҳнат ресурсларидан фойдаланиш учун

¹ Ўзбекистон республикаси Вазирлар Маҳкамаси Хузуридаги прогнозлаштириш ва макроиқтисодий тадқиқотлар институти маълумотлари асосида тузилган. Тошкент-2013. 39-53 бетлар.